

Panorama Soruyor

“Kulüp’ün Kùltür, Kimlik ve Siyaset üzerine yansımaları”

Ülkedeki güncel toplumsal kutuplaşma iklimini düşündüğünüzde çok kültürlülük bağlamında Kulüp dizisi bize ne söylüyor?

Kulüp dizisinin yarattığı sosyal farkındalıkla beraber düşünüldüğünde Türkiye’de vatandaşlık algısının bugünkü azınlık politikalarına yansımalarını nasıl değerlendirirsiniz?

Kulüp dizisi bize Cumhuriyet dönemi kimlik ve siyaset ilişkisi hakkında neler anlatıyor?

Türkiye’de Cumhuriyet dönemi vatandaşlık politikalarının süreklilik gösteren bir tandansı var. Cumhuriyet dönemi kimlik ve siyaset ilişkisine biraz daha yakından bakınca Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminde başlayan ve Cumhuriyet döneminde gözlenen homojen bir toplumsallaşma sürecinde gayrimüslim azınlıkların Türk ulusal kimliğinden dışlanarak ötekileştirildiğini görüyoruz. Bu ötekileştirmeyi gerek Cumhuriyet tarihini çeşitli dönemlerinde gayrimüslim varlığını hedef alan siyasi söylemlerde, gerekse çeşitli medya organlarında gayrimüslim toplulukları bir ‘tehdit’ ya da ‘düşman’ olarak imgeleştirmesinde

gözlemek mümkün.

Prof. Dr. Ebru Canan-Sokullu
Bahçeşehir Üniversitesi

Dr. Anna Maria Beylunioğlu (Akademisyen - Yazar)

Süregelen bu kimlik-siyaset ilişkisi, bugün bizi gittikçe azalan hatta yok olmaya yüz tutmuş bir gayrimüslim nüfusu ile baş başa bırakıp, çok kültürlü toplum yapısı için bir engel teşkil etmeye devam ediyor. Bu durum, bugün kamusal ve özel alanda Müslüman olmayan vatandaşlara karşı iki çeşit sorunlu yaklaşıma yol açıyor. İlk olarak, gayrimüslimler geçmişte uygulanan ötekileştirici politikalar nedeni ile yaşadıkları acı tarihin üstünü örten nostaljik bir romantizm ile ele alınıyor ya da günümüzde araştırma şirketleri, üniversiteler ve azınlık toplumlarının kendi bünyelerinde yaptırdıkları kamuoyu araştırmaları ve raporların gösterdiği gibi komşu olarak bile istenmeyen unsurlar olarak tahayyül ediliyorlar.

Toplumun “ötekilerine” karşı gelişen bu sosyopolitik bakış açısı yirmi yılı aşkın süredir daha fazla akademik çalışma ve sorgulamaya yol açmaktadır. Bu alanda, özellikle Rum, Yahudi ve Ermeniler üzerine farklı metodolojilerle yapılan çok değerli akademik katkılar ve 2000’li yıllarda oluşmaya başlayan siyasal iklimin etkisiyle kamusal alanda kültürel bir bilincin gelişmeye başladığını söyleyebiliriz.

Bu kültürel bilincin en çok yansıtıldığı alanlardan biri kuşkusuz ki, kamunun ilgiyle takip ettiği medya organları için hazırlanan yapımlar. Geçmişte, sayıları çok da fazla olmamakla birlikte, azınlık kimliği, siyaset ve toplum ilişkisine değinen, Salkım Hanım’ın Taneleri, Güz Sancısı gibi eserler oldu. Bunun en yakın örneği ise, son aylarda çok ses getiren yapımlar arasında giren bir 1950’ler Türkiye’sinde, orta-alt sınıf Yahudilerin yoğunlukta olduğu bir semt olan Galata’daki yaşama odaklanan Kulüp dizisi. Dizi sadece o dönemdeki aile ilişkilerini anlatmakla kalmayıp, Türkiye’de kimlik, toplumsal cinsiyet ve siyaset ilişkisinin Müslüman olmayan vatandaşlar üzerindeki etkisini birçok gayrimüslim toplum gibi Yahudilerin de belini büken ve nüfuslarının en çok göç verdiği bir dönem olan Varlık Vergisi sonrası döneme odaklanarak mercek altına alıyor.

Panorama Soruyor’da Türkiye’de kimlik ve vatandaşlık olgusunu, Kulüp dizisi ile açılan tartışmalar ışığında, Cumhuriyet döneminde kurgulanan kimlik ve siyaset ilişkisini, bugün Kulüp dizisi ile beraber toplumda oluşabilecek sosyal farkındalığın azınlık politikalarına ve “öteki” olagelmiş farklı etno-dinsel kökene sahip bireylere yönelik vatandaşlık algısına ne derece yansiyabileceğini ve Türkiye’de çok kültürlülük üzerine çıkarımları Prof. Dr. Emre Erdoğan, Ivo Molinas, Doç. Dr. İlay Örs Romain, Karel Valansi, Dr. Axel Çorlu, ve Dr. Özgür Kaymak’ın değerlendirmeleri ile sunuyoruz.

***** ***** ***** *****

Dizilerdeki Karşılaşmalar, Gerçek Bir Karşılaşmanın Yerini Tutar mı?

Prof. Dr. Emre Erdoğan, İstanbul Bilgi Üniversitesi

Ülkemizde yaşanan kutuplaşmanın temel eksenlerinden birini “Türk” olup olmamak oluşturuyor. Aslında anayasal vatandaşlık perspektifinden baktığımızda ortak bir kimlik olarak herkesin benimsemesi beklenebilecek bu kimlik yanına muhafazakarlık-milliyetçilik ve dindarlık; karşısınaysa Alevilik ve Kürtlük gibi kimlikleri alarak dışlayıcı bir niteliğe dönüşüyor. Bu resimde Türkiye’nin ulus-devlet inşa etme çabasının tek-tipleştirici sürecinin yanı sıra şu anda ülkeyi yönetmekte olan enformel dindar-milliyetçi koalisyonun da etkisini rahatlıkla görebiliriz. Her hâlükârda, dün ya da bugün tarif edilen ideal vatandaş etnik, dinsel ve mezhepsel olarak farklılıklara yer vermeyen bir tip olarak önümüze düşüyor, bu tipten sapmalar da siyasetteki ötekileştirmenin nesnesini oluşturuyor. Aileden okul, mahalleden iş yaşamına kadar bütün toplumsallaşma maceramız bu ideal tipin yeniden üretimine yaslandığından; aykırılıklar göze görünmez oluyor, kısaca karşılaşmıyoruz. Karşılaştığımızda da farklılıkları benimsemekten ziyade dışlamaya ve ayrımcılığa yöneliyoruz.

Netflix gibi bir platformda yayınlanması nedeniyle sınırlı sayıda kişinin izlediğini düşünebileceğimiz Kulüp dizisi de, bir tür karşılaşma fırsatı olarak önümüze çıkıyor. Karşılaşmalardan bahsederken hep “ikiyüzlüdür” diyoruz, çünkü herhangi bir karşılaşma bizim önyargılarımızı kırabildiği gibi pekiştirmeye sonuçlanabiliyor, burada da önyargılarımızın ne kadar kuvvetli olduğu ve ne kadar değişime açık olduğumuz önemli etkenler. Bir de karşılaşmanın karşımızdaki kişiyi tanımaya/anlamaya ve işbirliğine yönelik “sahici” bir karşılaşma mı olduğu,

yoksa sokakta yanından geçmek gibi yüzeysel bir temasla mı sınırlı kaldığı da etkiyi belirleyenler arasında.

Bu çerçeveden düşündüğümüzde bir televizyon dizisinin etkisi olumlu olur mu, olursa da ne kadar olur, düşünmemiz lazım. Azınlıkların televizyon gibi mecralardaki sosyal temsillerine odaklanan bir dizi çalışma genelde bu kesimlerin olumsuz olarak temsil edildiğini ve önyargıları pekiştirmeye hizmet ettiğini bize söylüyor. Türkiye medyasında sadece azınlıkların değil, kadınların, yaşlıların, gençlerin, LGBTİ bireylerin ve diğer bir çok grubun olumsuz resmedildiği göz önünde tutulursa, bu pekiştirme işlevinin çok yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Bu açıdan Kulüp dizisi şu anda göze görünmeyen, varlığı unutulmuş ve kültürel bir sos olarak sunulan bir azınlığa, İmparatorluktan miras kadim Sefaradi cemaatine ve büyük ölçüde de yeniden insanlaştırarak dikkatimizi çekiyor. Türkiye’de ayrımcılığın temel direklerinden biri olan antisemitizmin çizdiği karikatür, yerini “bize” benzeyen bir kişiye bırakıyor. Bu temsil ne kadar olması gerektiği gibi, ne kadar egemen kalıpyargıları bir şekilde yeniden üretiyor ve ne kadar eleştirel bir sergileme; bu konuda çok sayıda fikir var ve uzlaşmaya varılmış değil. Ancak, eninde sonunda bir televizyon dizisinin ticari akla uygunluk taşıyan uzunluğunda ve günümüzün hızlandırılmış yaşamında kısa sürede unutulacak uçuculukta bir kültür endüstrisinden beklentilerin de fazla tutulmaması gerek. Yine de, diziyi izleyenlerin arasında kayda değer bir çoğunlukta, “a, Yahudiler böyle miymiş?” sorusu uyandıracak bir ilk temas fırsatı sağladığını söyleyebiliriz.

Bu noktada sormamız gereken, Kulüp ve Bir Başkadır gibi kültür endüstrisi ürünleri bizi dönüştürecek karşılaşmaların yerini tutarlar mı ve bizi diğerine karşı daha açık hale getirirler mi? Ulus-devletin farklılıklara kıyıcı kimlik inşa süreçlerinin verdiği hasarı giderebilirler mi? Bu soruya kısa vadede yanıt vermek çok kolay değil, ama başka bağlamlarda yürütülen çalışmalar farklı bir kimliğin medyada olumlu temsilinin, aşinalığı arttırdığını gösteriyor; başka bir deyişle televizyonda gördüğümüz diğerlerini bizden biriymiş gibi tanımlamaya başlıyoruz, bu konuda özellikle de televizyonun yadsınamaz bir gücü var. Bu bakış açısıyla Kulüp dizisinin uzun bir yolculuğun ilk adımı diyebiliriz; ancak bu adımı başka adımlar izlemezse başka girişimler gibi sadece bir “hoşluk” olarak kalır.

*****

***Kulüp* kozmopolit nostalji literatürüne başarılı bir katkı olarak görülmelidir.**

Doç. Dr. İlay Romain Örs

Oxford Üniversitesi, Göç, Siyaset ve Toplum Merkezi

Kulüp dizisini seyrettim, fakat adetim olmadığı üzere önceden hakkındaki yorumları okumuş bulundum ve bu ister istemez görüşümü etkiledi. Bir kere *Kulüp* dizisini seyretmek bir milli davaya dâhil olmakmış gibi bir hava yaratıldı. Beğenmek ise azınlıkların yanında yer almamış gibi gösterildi. Daha da önemlisi, dizinin algılanacağı ölçek küçültüldü: milli merceğe altına alınmış küçücük bir mahallenin basit insanların nasıl Netflix üzerinden Türk halkına tanıtıldığına odaklanıldı. Sefarat nedir bilmeyen bir topluma Varlık Vergisi diye bir şey olduğunun gösterilmesi övüldü. Ne var ki, yapımcı ve yönetmenlerin gösterdiği şaşırtıcı cesaret vurgulanırken, asıl meselenin Türk toplumunun yakın tarihine ve kendi kültürel profiline nasıl bu kadar yabancılaşabilmiş olduğu göz ardı edildi. **Eğer toplumsal durum bu kadar vahim olmasaydı, yani ayrımcılığın varlığı kadar fark edilmeyecek kadar kanıksandığı doğru olmasaydı, *Kulüp* dizisinin bu derece bir milli mesele safhasına çıkarılması bence söz konusu olmazdı.** Böylece azınlıklar başlığı altında toparlanan bu konular hakkında halihazırda bilgi sahibi olup da diziyi uyandırdığı

şaşkınlık veya gösterdiği cesaret ötesinde görenler farklı eleştiriler getirebilirdi. Halbuki *Kulüp* asıl derdi azınlıklardan bihaber bir toplumun eğitilmesi olan bir kitap veya belgelere dayanması gereken bir makale değil, kurgusal bir dizi film idi ve bu birçok yorumcu tarafından yapılan tarihi ve sosyolojik hataları mazur kılacak bir özellik olarak değerlendirildi. Ancak ben dozu azaltılan eleştirilerin aslında dizinin ölçeğini küçülttüğünü, değerini azaltacak bir etki yaptığını görüyorum.

Kulüp belli ki bir yaşam öyküsünden esinlenerek kurgulanmış ve bunu kuşkusuz birçok yönüyle çok iyi başarmış bir eser. Hep müzikalitesine hayran olduğum ve son senelerde öğrenmeye başladığım Ladino dilinin tüm güzelliği ve zenginliğiyle seyirciyle buluşması çok olumlu bir nokta. Daha geçen hatta mevcut neslin yaşadığı ancak artık kaybolmuş gündelik hayata televizyon ekranından tanıklık edebilmek bugünün her kesimden İstanbullusu için çok heyecan verici. Ancak harika müzikler, muhteşem kostümler, şahane oyunculuk ve buğulu görseller tarafından yakalanan duygusal tona rağmen, veya belki tam da o nedenden dolayı, ***Kulüp* kozmopolit nostalji literatürüne başarılı bir katkı olmaktan çok öteye geçemiyor.** Belki bu dert edindiği bir nokta da değil: aslında *Kulüp* kendine bahşedilen milli meseleyi, yani azınlıkların uğradığı ayrımcılığın eleştirilmesi misyonunu üstlenmiyor. Çünkü eğer derdi bu olsaydı, o zaman o pırl pırl setin bağırarak çağırdığı Beyoğlu nostaljisinin yapmacıklığına mahkum olmazdı. Çünkü o zaman toplumsal dönüm noktası sayılabilecek olayların tarihleri hakkında yanlışlık yapılamazdı. Çünkü o zaman gayrimüslim kadınların hafifmeşrep olduğu önyargısına hizmet edecek kadar çok evlilik dışı ilişkiye girilmez, çok iyi canlandırılan Selim karakterinin *gayolması* geçirtilmezdi. Çünkü o zaman gizlice din değiştirmeye zorlanan kript-Hristiyan Anadolu Rumları ile İstanbul Rumlarını karıştırıp Niko'yu bir dolapta ağlayarak Türkleştirmezdi. Çünkü o zaman Varlık Vergisi'nin belki en büyük zararının toplumun etnik açıdan ayrışmasını kurumsal olarak belirginleştirmek olduğunu, yüzyıllar önce Müslümanlaşan Sabataycılarının bile fişlenip fazla vergilendirmeye maruz bırakıldığını, Türk devletinin kimsenin kimlik özgürlüğünü sırf kendisi öyle beyan etti diye kabul etmeyeceğini bilirdi.

Kulüp dizisinin kendi içinde toplumsal kutuplaşmayı veya ayrımcılığı ele almayı sağlayacak, çokkültürlülüğümüzü nasıl kaybettiğimizi sorgulatacak, Cumhuriyet

döneminde vatandaşlık, milliyet ve diğer siyasi kimliklerin dönüşümünü incelememize yol açacak bir farkındalık yaratabileceğini sanmıyorum. Dizinin aldığı olumlu tepkiye rağmen, en azından ilk sezon çerçevesinde, böyle bir tartışma ortamını oluşturacak kadar etkili bir katkı yapabildiğini düşünmüyorum. Böyle bir yapıyla bu çapta bir eleştirel alan açılabilseydi, 1990'lardan beri popüler olan kozmopolit nostalji literatürünün azınlık politikalarına etkisi görülebilirdi. **Ancak farkındalık, iyi niyetli bir hatırlatmanın sonucu bile olsa, ayrımcılığın sonunu getirmiyor. Tam tersi geçerli; yani ayrımcılık olduğu için farkındalık ortadan kalkıyor ya da kaldırılıyor.**

Bana göre, enine boyuna ele alınmayan (ve bir Netflix dizisinde alınması da şart, hatta mümkün olmayan) siyasi tarih konularının, kısmen anekdotal olarak yerleştirilmesi ile senaryonun derinliğinden ve hikâyenin kuvvetinden taviz vermemek gerekir. Toplumsal hassasiyetleri insani duygular ile harmanlarken bir yandan da dönemsel arka planı kuvvetle hissettiren bir dil yakalayabilmiş **Kulüp dizisi, bir nostaljik 'azınlıklar müsamesesi' olarak değil, çokkültürlü kent yaşamının sınıfsal yansımalarının ulus-devlet çerçevesinde nasıl dönüşüme uğratıldığına dair güçlü bir hikâye olarak değerlendirilebilmelidir.**

***** ***** ***** *****

Varlık Vergisi devletin bütçesini dengelemek amacını güdüyordu, servet transferi yarattı

Ivo Molinas - Şalom Gazetesi, Genel Yayın Yönetmeni

Günümüz kutuplaşma iklimi perspektifinden baktığımızda, Kulüp Dizisi'nin çok kültürlülüğü göstermesiyle, bu iklimin nasıl da önyargılar, 'şehir efsaneleri' ve komplo teorileri ile oluşturulduğu gerçeğini bir kez daha kavramış oluyorsunuz.

Dizideki farklı dinden insanların birbirleriyle olan ilişki ve iletişimi sayesinde 'öteki'nin görünür ve tanınırlığının olmasının, nefret söylemine katkıda bulunmamasının yanı sıra kutuplaşmaya yol açan etnik kaynaklı, karşılıklı güvensizlik ve nefret söylemini en aza indirebileceği noktasında çarpıcı bir örnek yaratıyor.

Kulüp dizisi bugün bile azınlıklar bağlamında tartışılan 'eşit vatandaşlık' meselesine çok kapsamlı bir göndermede bulunuyor. **Dizideki Yahudi karakterlerin Varlık Vergisi nedeniyle mahvolmasını ve Rum karakterin etnik kimliğini saklayarak varoluş mücadelesi vermesini, Türkiye'nin o dönemde gayrimüslimleri eşit vatandaş olarak görmemesinin sonuçları olarak aktarıyor bize.**

Bir anlamda kurgu da olsa, gazino sahibine başarılı iş adamı ödül verilmesinin müessesinde sadece Türk-Müslüman çalıştırması koşuluna bağlanması dönemin azınlıklara bakış açısını simgelemekte. Türkleştirme politikalarının altında yatan motivasyon, bu topraklarda yüzlerce yıldır var olan gayrimüslimlerin hala 'yabancı' olarak görülmesidir. Trakya olayları, Varlık Vergisi, 6-7 Eylül Olayları ve nice kimi ırkçı yaklaşım ve uygulamalar, gayrimüslimlerin hep 'yabancı' bir unsur olarak görülmesinden kaynaklanmıştır. Görece daha eğitimli ve yabancı dil bilen bir kesim olan gayrimüslimler bu özellikleri sayesinde geniş toplum içinde

görünür olmuşlar ve akabinde rahatsızlık ve kıskançlık uyandıran maddi ve manevi seviyelere geldiklerinden itibaren iyice ötekileştirilmişler ve eşit vatandaş olarak görülmediklerinden de devletin de bir anlamda yönlendirmesi nedeniyle mağduriyet ve zulüm hikayeleri ile karşı karşıya kalmıştır.

Kulüp dizisinin yarattığı, 'eşit vatandaş olamama' farkındalığının, o dönemin azınlıklar tarihini bilmeyenler için bir anlamda şok etkisi yarattığını söyleyebilirim. Varlık vergisinin herkese eşit uygulandığını sananlardan tutun da Aşkale sürgününü ve çalışma kamplarını hiç duymadıklarını itiraf edenler bağlamında tarihin daha doğru ve daha tarafsızca okunması sağlanmıştır. **Dizi, azımsanmayacak bir kitlenin tarihi olayları daha doğru bilmelerine ve neden-sonuç ilişkileri anlamında daha anlamlı bir tarih okuması yapmalarına da vesile olmuştur.**

Kulüp Dizisi son derece adaletsizce uygulanan Varlık Vergisi'nin mahvettiği binlerce aileden biri olan Yahudi Aseo ailesinin mağduriyetini tarafsız bir dille anlatıyor. Dizi, gayrimüslimlere, Müslümanlara göre çok daha fazla bir oranda uygulanan Varlık Vergisi'nin, sonuçları itibariyle Türk gayrimüslimlerinden Türk Müslümanlara olan servet transferini çok kısa bir sürede başardığını da dramatik bir hikayenin arka planında gösteriyor. Aseo ailesinin Varlık Vergisi ile başlayan büyük düşüşünü, faciaya dönüşen vergi uygulamasını seyircinin gözüne çok fazla sokmadan anlatması ve daha çok dönemin karakterlerinin birbirleriyle olan ilişkilerini senaryoya dahil etmesi filmin izlenirliğini arttırmıştır. Ancak o dönemde gayrimüslimlere karşı uygulanan etnik ve kimliksel ayrımcılığın bir devlet politikası olarak Atatürk sonrası Cumhuriyet tarihindeki yerini büyük sözler söylemeden gösteriyor.

Verginin büyük adaletsizler taşıması yurtdışından büyük tepki çekince, dünya savaşının sonucunun rengi de belli olduğunda Varlık Vergisi Kanunu çıkarılışından 16 ay sonra iptal ediliyor. Üstelik borcunu ödemeyenler affediliyor ama ödeyenlere hiçbir geri ödeme veya düzeltici bir uygulama getirilmiyor. **Hem uygulama hem de iptali bağlamında son derece adaletsiz olan vergiyle son tahlilde amaç hasıl olmuş, gayrimüslimlerin serveti neredeyse sıfırlanmış ve Türkleştirme politikalarının mali ayağı başarıyla tamamlanmıştır.**

Bu verginin tarihi sonuçlarından biri de Cumhuriyet'in kuruluşunu büyük bir sevinç ile karşılayan ve başta Çanakkale Savaşı olmak üzere Kurtuluş Savaşı'nda da şehitler veren Türk Yahudilerinin, devlete karşı güvenini kaybetmesi ile 1948'de kurulan İsrail Devleti'ne kitlesel olarak göç etmeleri olmuştur.

***** ***** ***** *****

Kulüp dizisi ile Türkiye Yahudi komşuları ile tanışıyor

Karel Valansi - Gazeteci- Yazar, T24, Şalom Gazetesi

Türkiye için kutuplaşma yeni bir olgu değil. Ülke uzun zamandır sağ-sol, Türk-Kürt, laik-dindar gibi bölünmeleri içerisinde barındırıyor. Ancak son dönemde içinde bulunduğumuz siyasal iklim, popülist söylemler, ötekileştirici "biz-onlar" vurgusu, özellikle sosyal medya aracılığıyla daha geniş bir çevreye yayılıyor. Netflix'te yayınlanan Kulüp dizisi ise o özlediğimiz çok kültürlülüğü, kozmopolit İstanbul'u, bir arada yaşama kültürünü, "taşı toprağı altın" İstanbul rüyasının halen sürdüğü bir dönemi anlatmasıyla dikkat çekiyor. Bir de hikayeyi o çok sevdiğimiz ve eski Türk filmlerinde sıkça gördüğümüz sinema formülü ile anlatıyor; biraz müzik, biraz aşk, cinayet işleyenlerin bile önemli bir sebebinin olduğu, iyilerin kazandığı, kötülerin cezalandırıldığı o naif formül.

Dizinin geçtiği 1950'lerdeki kutuplaşma ise daha çok Müslüman ile yabancı olarak görülen gayrimüslim Türk vatandaşları arasında yaşanıyor. Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne miras kalan çok kültürlü, çok dilli, farklı etnik grupları içerisinde barındıran bir nüfus var o dönem. Öte yandan bu farklılıkları kendine tehdit olarak algılayan bir ulus devlet inşa süreci devam ediyor. Türk kimliğinin, Türkçenin öne çıkarıldığı "Vatandaş, Türkçe konuş!" kampanyalarıyla Türkçe dışında bir dil konuşanların uyarıldığı hatta şiddete uğradığı bir dönem. Meclis'te Türk kime nedir, bu tanım Müslüman olmayanları kapsar mı diye süregelen ateşli tartışmalar var; "herkese Türk diyeceksek, gerçek Türkleri nasıl ayırt edeceğiz" deniyor mesela. En sonunda "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür" yasa olarak kabul edilmiş olsa da uygulamada gayrimüslimlere yönelik şüphe, dışlayıcı söylem ve pratiklerle devam etti. **O dönemden bugüne vatandaşlık daha çok din üzerinden algılanmış ve diğer gayrimüslim Türk vatandaşları gibi Yahudiler de dışlayıcı, ötekileştirici dil ve pratiklerin hedefi oldular.** Sadece Sünni Müslümanları içeren vatandaşlık anlayışı halen günümüzde de devam ediyor ve Yahudilere yönelik "biz size 500 sene önce kucak açtık", "İsrail'in politikalarını kınayın, inandırın, ispatlayın" gibi sözlerle bu anlayış devam ediyor.

Kulüp dizisi 1950'lerin yani anneannelerimizin anlattığı İstanbul'u göstermesi açısından ilgi çekici. Daha da önemlisi bugün sayıları azalmış olsa da Türk toplumunun bir parçası olan Yahudileri oldukları gibi, dilleri, giyimleri, gelenekleri, bayramları, kültürleri ile İstanbul'un, Türkiye'nin bir parçası olarak göstermesi önemli. Okula giden, âşık olan, evlenen, ayrılan, aşk acısı çeken, hastalanan, işini kaybeden, çalışan, göç eden, sevinen, üzülen yani insani her türlü duyguyu barındıran insanlar olarak anlatması çok değerli. Bugüne kadar hep kötü, tefeci, çirkin, duygusuz, entrikacı olarak yansıtılmıştı Yahudi karakterler beyaz perdeye. Ladino dilini duymak, Şabat sofrasını ekranda görmek açınsından bir ilk bu dizi. Dizinin ana akım medyada değil de uluslararası bir platform olan Netflix'te yayınlanmış olması ise üzerinde düşünülmesi gereken bir konu.

Kulüp dizisinin çok yalın biçimde anlattığı ve birçok kişinin ne yazık ki ilk kez duyduğu veya ilk kez boyutlarının büyüklüğünü fark ettiği gayrimüslimleri hedef alan Varlık vergisi ve Aşkale çalışma kampları gerçeği var. Ekonominin Türkleştirilmesi adına İkinci Dünya Savaşı sırasında çıkarılan bu haksız yasa ile

gayrimüslimlerin elinden tüm birikimleri alınırken aslında Türkiye’de varlıklarının istenmediğini anlatan son noktaydı. Cumhuriyet rüyasına inanan, örnek vatandaş olmak için çabalayan Yahudilerin en büyük kalp kırıklığıydı bu yasa. Savaşın bitmesi ve İsrail devletinin kurulmasının ardından Türk Yahudilerinin yaklaşık yüzde 40’ının İsrail’e göç etmesi bu nedenle şaşırtıcı olmamalı. **Bugün hala Varlık vergisini savunanların olduğunu görmek, geçmişten hiç ders alınmadığını, vatandaşlık kavramının halen din üzerinden algılandığının somut bir göstergesi.** Öte yandan CHP Lideri Kemal Kılıçdaroğlu’nun helalleşme söylemine kendi parti iktidarı döneminde vuku bulan varlık vergisi ile yine gayrimüslimleri hedefleyen 6-7 Eylül olaylarını eklemesi ise kayda değer.

***** ***** ***** *****

Ne etkisini ne de misyonunu düşünürken çok zorlamamak, Türkiye gerçeklerinin, çıkar ilişkilerinin, psikolojik altyapısının ne olduğunu ve olmaya devam ettiğini hatırlamak da lazım

Dr. Axel Çorlu - Tarihçi-Akademisyen

Kulüp dizisinin bu kadar çok insanı etkilemiş olması bir yandan bu konulardaki “anlamli bilgisizlik” ve “anlaşmalı sessizliğe” bir tepki olarak okunabilir. Aynı zamanda bir dizinin bu alanda adeta bir “aydınlatıcı” veya “yol gösterici” olarak

görülmesi de sorunlu olur, bu yükü kaldırmak için yapılmış bir şey değil çünkü.

Bu anlamda dizinin çok kişide uyandırdığı duygu ve düşünceler önemli olmakla beraber, **yapılan şeyin yüzeysel bir nostalji veya duygu tatmininden öteye geçip tarih, kimlik ve devlet ile gerçek bir yüzleşmeye vesile olup olmadığı da önemli bir konu.** Günümüzdeki kutuplaşma, hoşgörüsüzlük, birlikte yaşayamama sorunları bir anda oluşmadı, gayet takip edilebilir bir tarihsel çizginin bugünkü hali yalnızca. Bu sorunlar ve ortam, Türkiye toplum ve devletinin oluşum aşamalarında çeşitli metotlar ve vesileler ile yok ettiği çok-kültürlülüğün bugüne taşınamamış olmasının sonuçları olarak da okunabilir. Geçmişte de zannedildiği gibi ideal, eşitlikçi, sömürsüz, şiddetsiz bir birliktelik hiç olmadı, ama 19. yüzyıl sonundan 20. yüzyılın ilk kısmına kadar yaşanan süreçler “yok etme” ve “üstüne konma” aşamalarını getirdi ve toplum için normalleştirdi. Sonuçlarını bugün görüyoruz.

Kulüp dizisinin yarattığı sosyal farkındalık önemli ama çok da büyük bir dönüştürücü olarak görmemek lazım. Türkiye'nin azınlık politikalarında kayda değer hiçbir değişiklik olmadı ve yakın gelecekte olacak gibi de görünmüyor. **Meselenin çözümünü basit bir iktidar değişikliğinde arayan mantık, devletin en temel politikalarının kalıcılığını ya görmüyor ya görmek istemiyor.** Türkiye'de hiçbir zaman eşit vatandaşlık olmadı. Bu bir kaza veya yanlışlık değil, bizzat istenen, özellikle öyle dizayn edilen bir husustu ve iktidarlar, ideolojiler geldi-geçti, ama temel dizayn aynı kaldı. Bu tip bir dönüşümün yaşanabilmesi için görece küçük bir toplumsal kesimin sosyal farkındalığının çok ötesinde devlet yapısı, vatandaşlık kavramı ve yalan tarih ile yüzleşebilecek bir noktaya gelmesi lazım, yoksa yapısal değişiklik mümkün olamaz. Bütün bunlar gerçekleşse dahi yapısal değişim kolay olmayacaktır çünkü kendini devam ettiren bu altyapı direnecektir; pek çok kişinin ve kesimin kirli çamaşırları ortaya çıkma ve çıkarlarının zarar görme olasılığı noktasında şimdiye kadar olduğu gibi suskun kalması da hiç şaşırtıcı olmaz.

Çok kısa olarak, bu beraber yaşam nostaljisi yapılan, “ah ne güzel komşularımız vardı, gittiler” hissiyatındaki riyakarlığın öncesindeki bir tarihsel anı ve halet-i ruhiyeyi yansıtıyor. Azınlıkları kendilerine sadece korkunç şeyler yapılan çaresiz

tarihsel objeler veya sahne dekoru olarak değil, kendi hayatlarında inisiyatif ve edim sahibi özneler olarak gösteriyor ve bu da önemli. İnsanların hayatta kalmak için neler yapmak zorunda kaldığını da gösteriyor, buna sadece zorunlu asimilasyon olarak değil, aynı zamanda kendi istekleri ile de katılanlar olduğunu gösteriyor; ödenen kişisel, ailevi, toplumsal bedellerin, kaybedilen kültürel ve materyal zenginliğin küçük bir kısmını resmediyor. Dedięim gibi, bir diziye çok büyük misyonlar da yüklememek lazım; **yarattığı etki önemli ve yansıttığı güç ilişkileri, karakterler vs. açısından da başarılı, ama ne etkisini ne de misyonunu düşünürken çok zorlamamak, Türkiye gerçeklerinin, çıkar ilişkilerinin, psikolojik altyapısının ne olduğunu ve olmaya devam ettiğini hatırlamak da lazım.**

***** ***** ***** *****

“Kulüp dizisi ekseninde hesaplaşma...” Mümkün mü?

Dr. Özgür Kaymak - Akademisyen

Cumhuriyetin inşasıyla birlikte devletin azınlık politikalarının hem gayrimüslim bireylerin vatandaşlık algısında yarattığı kırılmada hem de geniş toplumun azınlık bireylere yönelik algısı, bakışı ve tutumunu nasıl şekillendirdiğinde çarpıcı toplumsal sonuçları olduğunu söylemek mümkün. Kent coğrafyasında gittikçe

azalan gayrimüslim toplumların bugünkü nüfusu bu kırılmalığı çok açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Devletin süreklilik gösteren azınlık politikaları, tam da günümüzdeki en yakıcı sorunların başında gelen toplumsal kutuplaşma ikliminin, akademik çalışmaların da ortaya koyduğu yabancı düşmanlığının, gayrimüslimlere yönelik ötekileştirmenin ve artan Antisemitizmin kaynağını oluşturmaktadır. Devletin ideolojik aygıtlarının başında sayılabilecek eğitim sisteminde yer alan resmi tarih tezinde bugüne kadar azınlıkların hayat deneyimlerinin ve yaşanmışlıkların susturulması/inkar edilmesi, siyasi elitlerin konjonktürel değişimlere bağlı olarak kullandıkları azınlık karşıtı söylemler toplumun tabanında gayrimüslimlere yönelik “düşman” algısını sertleştirmede manivela işlevi görmektedir.

Yaklaşık son 15 sene içinde gayrimüslimlerin mikro tarihlerini mercek altına alan akademik çalışmaların artması, STK’ların ve insan hakları aktivistlerinin bu alanda verdikleri tarihsel sorumluluklarımızla yüzleşme mücadelesi ve de bağımsız medya kanallarının azınlıkların yaşam deneyimlerine odaklanan çabaları bugüne kadar hasır altı hatta inkâr edilen tarihsel gerçekliklerle toplumu yüzleştirmelerinde birer mihenk taşı oluşturmaktadır. Kültürel iklim değişikliğindeki bu gelişmelere paralel olarak tam da bugün geldiğimiz noktada medyanın toplumu büyüleme ve etkileme gücüne Kulüp dizisi ile, ilk kez olumlu anlamda, bir kez daha tanık olduk. Medya toplumların sosyal ve kültürel normlarını yansıtmada önemli bir rol oynamaktadır. Asıl olarak medya, birbirimizi nasıl gördüğümüzü şekillendirme gücüne sahiptir.

Bu minvalde Kulüp bugüne kadar yapı(a)mayını yaptı; Yahudi toplumu özelinde bu topraklardaki gayrimüslimlerin hayat tecrübelerini, maddi/manevi tüm zenginliklerini ve kaybettiklerini (toplum olarak kaybettiklerimizi) tarihsel olgulara dayanarak, sıradan insanların gündelik hayat pratikleri üzerinden olabildiğince doğru biçimde yansıttı. Kulüp vasıtası ile önyargıların temelini oluşturan, “bizi diğerinden” ayıran sınırların şeffaflığı ile yüzleştik ve sormaya, konuşmaya başladık. Bir diğer taraftan Kulüp, **“ah nerde bizim madamlarımız, ne güzel komşuluğumuz vardı,** güzel azınlıklarımız gitti bu ülkenin rengi soldu” **tadında bir nostaljik romantizme de kapılmadan “o Madamların” neden gitmek zorunda kaldıklarını,** sıradan insanların hayat tecrübeleri üzerinden üstelik de şimdiye kadar azınlıkları edilgen bireyler olarak temsil eden

bir söylemden **hayatlarının aktörleri konumundaki etken bireyler olarak temsil eden bir söyleme başvurarak anlatıyor.** Bu bakımdan Kulüp ile genişleyen müzakere platformunu daha da ileriye götürmenin hepimizin sorumluluğu olduğunu düşünüyorum. Bundan sonrası için tarihsel sorumluluklarımızla yüzleşme adına neler yapabileceğimizi somut olarak sormaya ve konuşmaya daha çok devam etmeliyiz.